

Kontroll av lantbruk – orimliga konsekvenser oroar

SARA BERGSTRÖM NILSSON, HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET HALLAND

HELENA LANS STRÖMBLAD, VÄXA SVERIGE

CHRISTINA LUNNER KOLSTRUP, INST. FÖR ARBETSVETENSKAP, EKONOMI OCH MILJÖPSYKOLOGI, SLU ALNARP

Orimligt stora ekonomiska avdrag till följd av avvikelser som hittas vid kontroller medför att många företagare känner oro och skulle vilja att kontrolltillfällena blev både färre och bättre. Försenade utbetalningar av jordbrukarstöd och bristande kommunikation kring utbetalningar skapar också oro, frustration och problem med likviditeten för företag.

På alla lantbruksföretag genomförs många olika kontroller. Miljöregler kontrolleras av kommunen och länsstyrelsen kontrollerar EU-stöd, djurskyddsregler och förprovningar. Utöver dessa har flera företag revisioner för frivilliga certifieringar såsom Sigill- eller ekologisk produktion. Därutöver kan det tillkomma kontroller från arbetsmiljöverket, livsmedelsverket m.fl. Både företagare och tjänstemän upplever att vissa saker kontrolleras flera gånger, men av olika organisationer. En tjänsteman önskar att

© Pixabay

”man ska kunna göra flera kontroller samtidigt och samarbeta mellan länsstyrelsen, Livsmedelsverket och Jordbruksverket”.

Företagarna anser att det är viktigt med en hög kompetens hos kontrollanten, framförallt när det gäller djurtillsynen. Djurskyddet

betraktas som något som är extra personligt, då det handlar om levande varelser som företagarna har ett stort engagemang i. En anmärkning på djuromsorgen tas på stort allvar av omgivningen och av den som blir kontrollerad. De flesta upplever kontrollanterna som bra

Om projektet ”Byråkratin belastar och kostar”

I forskningsprojekt ”Byråkratin belastar och kostar” vill vi skapa dialog kring och arbeta för att minska existerande regelbörda och byråkrati, föreslå åtgärder med syfte att öka möjligheterna för lönsamhet och konkurrenskraft i svenska lantbruks- och landsbygdsföretag.

Projektet ser bara på lagstiftning relaterad till miljö- och djurskydd och beaktar exempelvis inte skattelagstiftningen. Inom projektet har det genomförts djupintervjuer med 15 lantbruksföretag och fem tjänstemän från två länsstyrelser. Syftet med intervjuerna var bl. a. att undersöka hur de upplever offentliga- och branschvisa kontroller samt hur de uppfattar kommunikationen med myndigheterna vad gäller kontroll och utbetalning av EU-stöd.

och förstående, men nästan alla företag har kontrollerats av en person med otillräcklig kompetens. Flera påtalar att inspektörerna borde ha jobbat praktiskt med djur innan de får kontrollera. Vissa upplever det svårt att ha en dialog med kontrollanterna p. g. a. kontrollanternas bristande kunskap och erfarenhet.

”Att föra en dialog med länsstyrelsen om djurskyddet är svårt då tjänstemännen där har för dålig koll. Kontrollanterna vet inte hur djuren brukar bete sig och kan inte läsa djuren. Kontrollanterna borde ha en praktisk kunskap om djur.”

Vad gäller djurskyddskontroller önskar företagen att kontrollanten ska se till helheten och om djuren är friska istället för att titta på detaljer. Det kan alltid finnas ett djur som inte mår bra eller som är sjukt. *”Kring djurskyddslagstiftningen finns det en massa rädsla, att man inte har full koll 24 timmar om dygnet 365 dagar per år, att nåt ska gå fel, och därtill finns risk för djurrättsaktivister. I ett slakt-
svinstall kan det se bra ut i flera månader och så vänder det på bara ett dygn. Så sker det inte inom växtodlingen.”*

Både företag och tjänstemän tror att det finns skillnader i bedömningen av företag mellan olika delar av landet. Många av företagen upplever att lagstiftningen i vissa delar är mycket detaljerad. Överdrivet detaljerade bestämmelser undergräver förtroendet för lagstiftningen.

Bemötandet vid kontroll

Flera företagare känner obehag inför kontroller. De är oroliga eller rädda för att få böter eller bli straffade trots att de försöker leva upp till lagarna. Även tjänstemännen

upplever att lantbrukarna är oroliga inför kontroll och en tjänsteman upplevde att oron hos företagarna har ökat under de senaste åren. Anledningen till detta beror på risken för att en upptäckt brist kommer ut i media vilket ger lantbrukaren dåligt rykte. Ytterligare en anledning är att brister avseende tvärvillkoren riskerar att ge avdrag på EU-stöden och därmed bli mycket kostsamt. En avvikelse vid kontroll riskerar också att försena utbetalningen av EU-stöden för företaget, något som kan få negativa konsekvenser för likviditeten.

Tjänstemännen upplever generellt att yngre företagare och de som har större företag är mindre oroliga för kontroll. De upplevs mer vana vid administration och ha bättre rutiner för att sköta den. Tjänstemännen upplever inte att det är någon skillnad i antalet avvikelser mellan företagskategorierna, utan det är förhållningssättet till administrationen som är olika.

Företagarna upplever ibland att kontrollanten inte ser dem i ett större perspektiv. De vill bli sedda som företagare som producerar nödvändiga livsmedel, håller landskapet öppet, är arbetsgivare och betalar skatt. Istället känner vissa att kontrollanten främst ser dem som ett potentiellt miljöhot och ”bara letar fel” hos företagen.

Det anses viktigt med en öppenhet om vem som kommer till gården. *”Jag hade en slutbesiktning i förprovningen. Vid detta tillfälle hade handläggaren med sig en kollega som sedan visade sig vara djurskyddskontrollant som utan att presentera sig var med vid inspektionstillfället. Det känns som att man blev kontrollerad i smyg. Bättre att vara ärlig och tydlig från början.”*

Flera företagare vill att kontrollsituationen ska vara ett tillfälle där man diskuterar produktionen och hur den kan förbättras, snarare än en regelrätt kontroll där målet är att säga minsta möjliga.

Även tjänstemännen vill ha en bättre dialog med företagarna och att företagarna diskuterar lösningar och problem med myndigheten på ett tidigt stadium.

Bokning och återkoppling

Flera företagare påtalar att framförhållningen är väldigt kort när det gäller kontroller. Detta gäller främst länsstyrelsens kontroller och där finns det bestämmelser för hur långt i förväg olika kontroller får aviseras. Tiden för avisering styrs av EU-kommissionen och exempelvis får djurskyddskontroller aviseras 24 timmar innan kontrollen sker. Företagarna tycker detta är en stor nackdel och att det påverkar deras privatliv, då det kan innebära in-

Tvärvillkor är regler som lantbruksföretag måste följa för att få full utbetalning av jordbrukarstöden. Det är lagkrav som rör områdena miljö, klimat, god jordbrukshävd, folkhälsa, djurhälsa, växtskydd och djurskydd. En avvikelse från reglerna ger generellt 3 % avdrag på EU-stöden. Utöver avdraget på stöden kan avvikelserna också ge miljöstraffavgift eller böter.

ställda semesterresor eller problem för andra privata aktiviteter. ”Jag hade planerat två dagars semester och skulle resa bort. Då ringer de och vill göra kontroll just de dagarna och jag fick stanna hemma. Känns ju inte så bra”.

Företagarna tycker det är viktigt med snabb återkoppling från kontrollbesöket, gärna direkt på plats. Återkopplingen från kommunens inspektion kan dock dröja länge vilket skapar oro och ovisshet.

Branschkontroll

De flesta tycker att branschkontrollerna fungerar bra. Det är något som de frivilligt valt att gå med i och kontrollanterna anses generellt vara mer serviceinriktade än myndigheternas kontrollanter.

Utbetalning av EU-stöd

De sena utbetalningarna av EU-stöden anses vara ett hinder för utveckling av företagen. Företagarna vågar inte satsa och investera för att de inte vet när stöden kommer att betalas ut. Detta gäller såväl gårdsstöd, förgröningsstöd som miljöersättningar. Företagarna anser att de har uppfyllt sin del av avtalet, men att de inte får ersättningen inom rimlig tid. När utbetalningarna är försenade ställer det till problem med likviditeten och företagen kan tvingas att säga upp personal. Det finns företag som tvingats ta lån med hög ränta för hålla verksamheten flytande tills utbetalningarna kom. Detta upplevdes dyrt och psykiskt jobbigt. ”En viktig förbättring är att utbetalningarna sker i tid. 10 % av stöden som inte betalas ut är mycket! Om man har stöd på 1 miljon är det 100 000 kr.”

Flera tycker att kontakten med stödhandläggarna på länsstyrelser-

Foto: Jenny Svennås-Gillner, SLU

na fungerar bra, att det är trevliga och hjälpsamma personer, men de önskar få en kontaktperson eller ett namn på en handläggare att kontakta istället för att ringa till kundtjänst.

Kommunikationen kring utbetalningarna av stöden upplevs mycket bristfällig. Exempelvis har beskeden om stöd inte alltid varit synkroniserade med när utbetalningarna skett, utan det kunde skilja flera månader i tid. Vidare kan utbetalningarna vara uppdelade på flera tillfällen, vilket gör det svårt att veta vad som utbetalades och när. Det upplevs också svårt att veta om hela stödet är utbetalt.

Ibland bifogas bilagor i utskick från Jordbruksverket som inte berör mottagaren och dessa kan vara långa och svårlästa.

”Jordbruksverket måste bli mycket tydligare i sin kommunikation. Tänk på vem som ska läsa! Skriv inte ”Nu betalar vi ut ditt stöd...”, när det betalas ut för ett halvår sedan.”;

”Det ska inte behövas en sida i breven där det står att om du inte uppfyller

villkoren blir du hängd, skinnflådd och köllhalad, tillika dina barn. Man känner sig lätt hotad av breven” och

”Jag fick ett brev om 22 kronors utbetalning från en reserv 3 år senare. EU-utbetalningen är ett stort misslyckande.”

Investeringsstödet

Det har framförts mycket kritik relaterad till investeringsstödet. Kritiken handlar om kommunikationen kring investeringsstödet samt tidsåtgången för handläggningen. Investeringsstödet sena handläggning och utbetalning har hindrat företagen att utvecklas i den takt de hade planerat.

Kommunikation om investeringsstödet

Det upplevs vara svårt att förutse vilka insatser som kan få investeringsstöd. Ett företag som fått avslag uppgav att de inte fått någon eller en väldigt kort motivering till avslaget och att de hade önskat en mer utförlig motivering. Olika

länsstyrelser prioriterar olika investeringar för investeringsstöd. Företagarna upplever det orättvist att en investering beviljas i ett län men inte i ett annat.

Tidsåtgång för beslut

Många företag har klagat på försenad eller långsam handläggning av investeringsstödet. Det har ofta tagit flera år innan företagen fått besked om de beviljats stöd eller inte. "Länsstyrelsen kommunicerade att de ville ha in ansökningar och att man kunde få pengar i investeringsstödet. Jag sökte hösten 2014 och det dröjde 2,5 år innan jag fick ett beslut och då var det avslag på ansökan." Den utdragna handläggningen har medfört att offerter inte längre gäller när det är dags för byggnation, eller att förutsättningarna ändrats sedan ansökan skickades in, vilket i sin tur medför ytterligare kompletteringskrav från länsstyrelsen och konsultkostnader för företaget.

Den långsamma hanteringen av investeringsstödet har ibland orsakat stor ekonomisk och psykisk stress då banken betraktat en investering som ett högriskprojekt och därmed gett hög ränta på lån, vilket i onödan frestar på ekonomin. "Vi skickade in

ansökan snabbt för att vara med på tåget. Sedan gjorde vi investeringen och fick med banken på tåget efter många om och men. Räntan blev dock hög för detta lån och även efter att vi blivit beviljade stödet låg räntan högt för att banken ansåg det som högrisk. Efter ansökan om utbetalning dröjde det ytterligare månader innan pengarna kom. Denna ekonomiska press som beror på att stöden inte betalas ut är jättestressande rent psykiskt, och det är också kostsamt."

Rekommendationer för fortsatt utveckling

Att arbeta för bättre fungerande offentliga kontroller och en bra kommunikation mellan företagare och myndigheter är viktigt för att både tjänstemän och företagare ska vara nöjda. En öppen dialog ökar chansen för ett bra djurskydd, så liten negativ miljöpåverkan som möjligt och en bra arbetsmiljö. Att små avvikelser från reglerna riskerar att ge stora avdrag på stöden försvårar dialogen mellan parterna.

Kontroller bör aviseras i tid för att ge företagarna en bra arbetsmiljö och möjlighet att planera.

Kontrollerna från myndigheterna bör samordnas i större utsträckning än idag. Branschkraven bör ses över

så dessa inte överlappar med lagkrav som ändå kontrolleras.

De sena utbetalningarna av EU-stöd och beslut om investeringsstöd har medfört problem för företagen. Investeringar har inte blivit av i önskad takt och likviditeten har blivit lidande. Det är av stor vikt att detta system fungerar bra och att företagaren får besked om när de kan förvänta sig utbetalning av stöden. Att övergången mellan olika landsbygdsprogram är smidig och väl förberedd är också viktigt för företagarna då detta gör att utbetalningar av olika stöd och ersättningar kan ske i tid.

©Fredrik Saarkoppel, Kobolt media

- Projektet är finansierat av: Stiftelsen Lantbruksforskning, www.lantbruksforskning.se
- Projektansvariga/författare:
Helena Lans Strömblad, Växa Sverige, helena.lans@vxa.se,
Sara Bergström Nilsson, Hushållningssällskapet Halland, sara.nilsson@hushallningssallskapet.se,
Christina Lunner Kolstrup, SLU Alnarp, christina.kolstrup@slu.se (projektledare)
- Mer information om projektet finns i LTV:s faktablad "Kraftigt ökade lagkrav för lantbruksföretag" (2017:20) och "Mängden och tillämpningen av lagkrav oroar och begränsar företagandet på landsbygden" (2018:12)